

Bethania Waisenhus

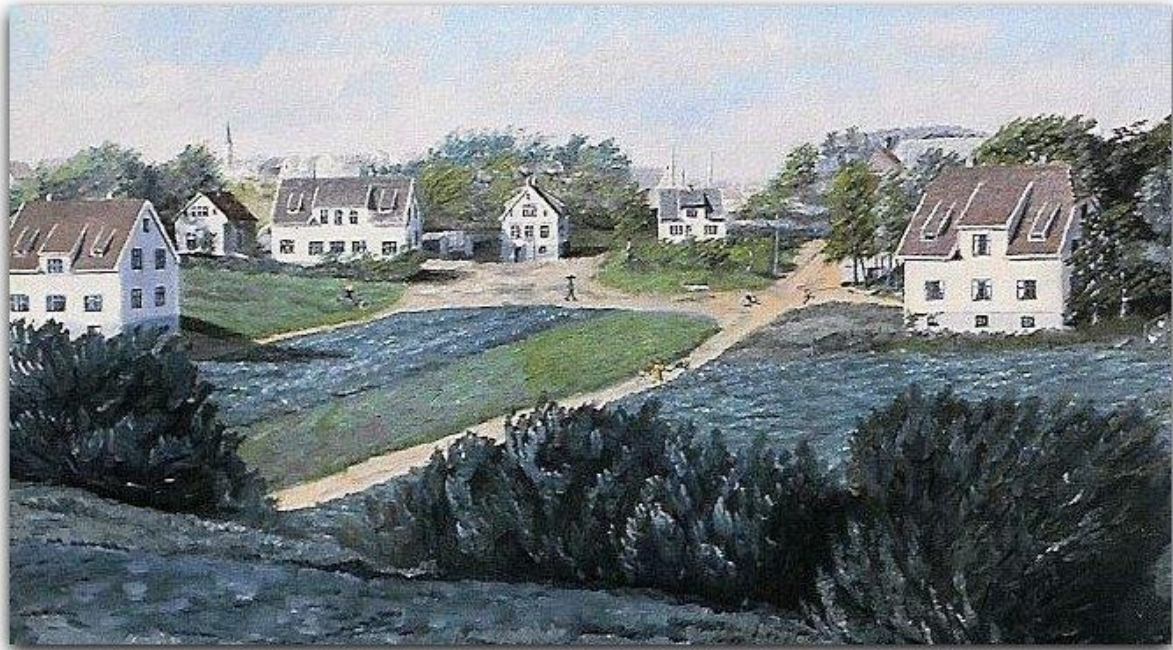

Foto: Ukjent

I 1861 begynte Elisebet Jørgine Pedersen og *nogen fromme venner* å arrangere en årlig basar med formål å finansiere et barnehjem. I 1867 stiftet Olava Ellingsen en kvinneforening som fikk navnet Tabithaforeningen som satte seg som oppgave å skaffe klær til *enker og faderløse* til jul. Disse to tiltakene var forløpere og bidragsytere til det arbeidet presten Lars Oftedal satte i gang på Bergeland.

Elisebet Jørgine Pedersen ble født i 1820 på gården Eide i Vats. Hjemme "blev man stræng og haard mot hende for hendes Underligheds Skyld". Hun reiste til Stavanger da hun var 18 år gammel, og ble senere gift med John Pedersen som var lærer i Josefinestiftelsen.

I 1876 ble grunnsteinen lagt for Bethania Waisenhus på Bergeland, den første av mange byggearbeider under ledelse av presten [Lars Oftedal](#). I et dokument som ble murt inn i grunnmuren, sto det blant annet:

Gud velsigne Arbeidet! Gud velsigne Stenmændene, Murerne og Bygningsmændene! Gud velsigne gjerningen i Waisenhuset! Gud velsigne dem

som forestaar denne Opdragelses-Anstalt og Lærerne og Tjenere! Gud velsigne alle dem som bringer sine Gaver til dette Waisenhus!

16. januar 1877 ble Bethania Waisenhus åpnet, og 50 gutter marsjerte inn i to sovesaler i Vaisenhusgata 41. I det første huset var det barnehjem og skole. Året etter ble det bygd et trykkeri og bokbinderi samt et småbarnshjem. Et par år var det også et hjem for fattige sjømannsenker her. Senere kom barnehjem for jenter, spedbarnshjem, skomakerverksted, snekkerverksted, skredderverksted, pose- og stempelfabrikk, systue og verksted for bastbinding og kurvmakeri.

Her kunne altså vanskeligstilte og foreldreløse barn få bo, gå på skole og lære seg et håndverk. En viktig inntektskilde til stiftelsen ble Waisenhusets trykkeri som ble etablert i 1878. Her ble Oftedals avis, Vestlandsposten trykket, i tillegg til Bibelbudet, Waisenhus-tidende og Folkets Avis. Oftedals svært populære salmebok, Basunrøst og Harpetoner ble også trykket i mangfoldige opplag på Bergeland.

Nils Skaar som var den første forstanderen, laget i samarbeid med Oftedal en timeplan:

kl. 700: staa op...rede sin Seng, pudse sine Sko
kl. 800: spise...Frokost
kl. 900-1200: Skole med Frikvarter mellem hver Time
kl. 1215: Middag
til kl. 14: 1 Skoletime
kl. 1500: 1 a 2 Arbeidstimer paa Værkstederne
kl. 1700: Mellemmad
kl. 1900: Aftensmåltid
Lekselesning før og etter aftens

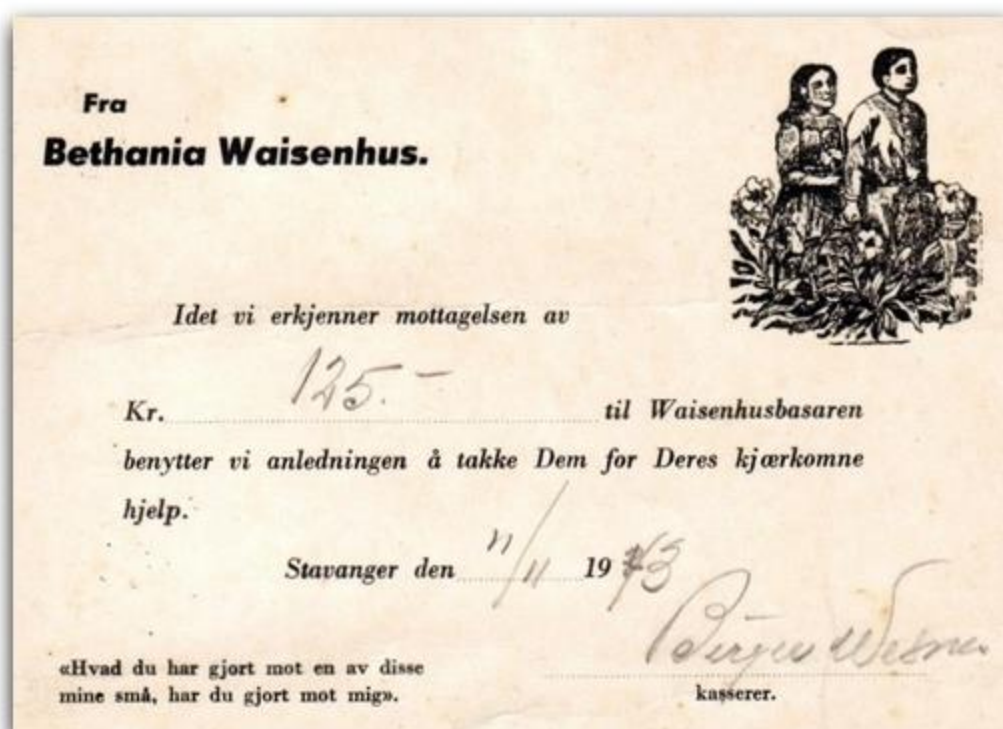
Sengetid: kl. 9 om vinteren, kl. 10 om sommeren. Bordbønn og sang ved hvert måltid. *Guds Ord* morgen og kveld. *Udflugt*, oftest til Emmaus, hver onsdag og lørdag ettermiddag. Søndager: Morgenandakt i Bethania, kirkegang. Samvær med foreldre og slekt om ettermiddagen.

I tillegg til ti hus i Bethaniakvartalet ble [Hetlandsgata](#) 4 tatt i bruk som hjem for *falne kvinner*, det såkalte Magdalenahjemmet, men etter kort tid flyttet spebarnshjemmet hit og deretter ble huset brukt til sløydundervisning. Også i Stiftelsesgata 9 og i Vaisenhusgata 41 ble det drevet skolevirksomhet. Det ble med andre ord bygd ut et mangfoldig omsorgskonsern på Bergeland.

På Waisenhuset skulle barna - ***opføres i Herrens Tugt og Formaning til sand Guds frygt og Lydighet.*** I den første tiden var det en del disiplinproblemer, derfor ble det innført et noe hardere regime på Bergeland. Likevel var Waisenhuset på mange måter et bedre alternativ enn offentlige tilbud. Oftedal mente det var bedre med privat, kristen omsorg enn kommunal forsorg. Formålet med institusjonene var altså å berge foreldreløse og forsømte barn fra kriminalitet og undergang, gi sjømannsenker og andre fattige eldre en trygg alderdom, redde *falne* kvinner tilbake til et moralsk og religiøst liv, gi omflakkende fattige husly, gi skolegang til fattige barn og åpne veien til høyere utdanning for fattige, men evnerike ungdommer. Det var ikke alle disse tiltakene som ble varige, men barnehjemmet fikk et langt liv.

I 1887 kjøpte Oftedal [Lindøy](#), og opprettet Lindøen Rædningshjem for gutter med adferdsvansker. Dit ble de vanskeligste av guttene i Bethaniakvartalet sendt. Denne institusjonen ble drevet i samarbeid med Stavanger kommune. Virksomheten på Lindøy ble overtatt av kommunen alene i 1899.

Lars Oftedal kjøpte også gårdsbruket Berge i Hetlandsmarken i 1877. Dette ble gjort i stand på dugnad og fikk navnet Emmaus. Gården ble brukt som sommersted for barna på Waisenhuset. Senere, i 1927, flyttet hele institusjonen dit. Da ble barnehjemmet fordelt på åtte vanlige bolighus med tolv barn i hvert hjem. Her fikk barna bo sammen med en "tante" og andre voksne som i en familie. Hvert hjem hadde sitt særpreg, og tanken var å bryte med det gamle anstaltpreget som barnehjem hadde hatt tidligere. I Emmaus var det også vanlig gårdsdrift, og barna kunne delta i arbeidet med jorda og med dyrene. Også skredder-, snekker- og skomakerverkstedet ble flyttet fra Bergeland til Emmaus.

En viktig inntektskilde i over hundre år, var de årvisse Waisenhusbasarene, som ble avholdt i bedehuset Bethania helt fram til 1980-årene (i dag holder Stavanger Revy og Kulturscene til her). I 1970-årene gikk imidlertid barnetallet tilbake, og i 1986 opphørte barnehjemsvirksomheten. Fram til 1994 ble det drevet et senter for kristent fellesskap rettet mot narkomane. Det ble også etablert en sjelesorgsvirksomhet, og noen av husene i Emmaus ble brukt til hjem for ugifte mødre og til aldershjem. Waisenhuset er betegnelse på et barnehjem. Ordet waisen kommer fra tysk og betyr foreldreløs.

Mange av Waisenhus-barna ble mishandlet og misbrukt mens de bodde på barnehjemmet. Historiene de kan fortelle er graverende, og demonstrerer hvor galt det kan gå med barn som blir tatt hånd om av det offentlige. Flere av de tidligere barnehjemsbarna har fått økonomisk erstatning fra

Stavanger kommune. 27. mai 2010 kom Bethaniastiftelsen med en offentlig beklagelse overfor dem som ble utsatt for overgrep.

Bestyrer O. T. Bjoteveit og hans kone Anna. Bildet er utlånt av Toril Jensen.

Barneårene

Skrevet av Einar Andersen

Waisenhuset var en frelse for oss som var små den gangen. Som fire-åring ble jeg sent til dette barnehjemmet, året var 1924. Her var det åtte barnehjem i alt, seks for gutter og to for jenter. Jeg for min del ble plassert på hjem nummer seks.

Det var en bestyrerinne og en tjenestepike på hvert hjem, og over oss alle var det en forstander som het O.T. Bjotveit (?). Han var som en far for oss, med andre ord var vi en stor familieflokk. Grunnen for at vi ble sendt til dette barnehjemmet var dårlig økonomi innen familien, arbeidsledighet, alkoholmisbruk og uro innen ekteskapet. Som liten gutt husker jeg alltid sommerens og vinterens gleder. Det var bading om sommeren og kjelke om vinteren. Vi var mange barn i sammen og det gjorde gleden større. Å kjøpe noe den gangen var umulig for de fleste, vi måtte lage ting selv og finne på noe å leke på beste måte.

Til denne plassen tilhørte en gård, og den var stor etter forholdene. To hester, 90 griser og 20 kyr. Her var en gårdsbestyrer, en budeie og en gårdsdreng. Så etter forholdene så var denne plassen en trygg plass for oss små. Savnet var nok størst da mor og far ble nevnt. Noen så dem igjen og noen så dem aldri. Som små barn den gangen var nok julen den største gleden. Jeg husker så godt da vi gikk rundt juletreet og sang av hjertets lyst "Deilig er Jorden". Senere om kvelden kom

julenissen og delte ut presangene. Som regel fikk jeg vanter eller ragger. Leketøy så jeg aldri, det laget jeg selv. En måtte være takknemlig for alt en fikk, spesielt den gangen. Det var en hard skole vi måtte gjennomgå, det fikk vi snart kjennskap til. Bestyreren skulle følge religionens plikter og på dette grunnlag fikk han nok å gjøre.

Klærne våre var sydd akkurat likt, det var nokså lett å se hvor vi kom fra. På den tiden var det ikke så greit for mange som hadde store familier. Vi hadde det bedre enn mange. Rene klær, mat og drikke, med andre ord etter forholdene godt. På den tiden hadde skolene bespisning. Det var anledning for fattige folk å få matlapp å vise frem når de var sultne. Etter som tiden gikk, ble vi mer og mer kjent med hverandre.

Da sommeren kom ble vi sendt til forskjellige folk både i syd og nord som skulle passe på oss, så vi skulle få en god sommerferie. Den som var heldig fikk komme igjen til neste sommer hvis han hadde oppført seg pent. En del av disse barna hadde det ikke så bra, men jeg vil ikke komme nærmere inn på dette.

Ferien varte fra slutten av juni til utgangen av august samme år, da skulle skolen begynte. Da vi kom tilbake fra sommerferien ble det stas kan du tro. Hele barneflokket ble samlet i Lille Betania som vi kalte det den gangen. Det var et lite bedehus som vi brukte til søndagsskole og lignende. Her fikk vi en pose med kake og varm sjokolade å drikke. Gleden var stor da vi kunne se våre lekekamerater igjen. Senere om kvelden ble det stor spenning.

Oppførselskarakterene skulle leses opp. Det var om hun eller han hadde oppført seg bra på den plassen de hadde vært på landet. Etterpå gikk snakket om løst og fast, om hvordan de hadde hatt det på landet. Dette gjentok seg år etter år, og vi så frem til dette, en glede for oss alle.

Da jeg ble syv år gammel begynte jeg på skolen, og det var i 1927. Til å begynne med hadde vi lærerinne og senere da vi ble eldre, fikk vi lærer. Mine første skoleår var ikke noe å rope hurra for, men senere da vi fikk lærer ble det bedre. Noen ganger fikk vi være med til [St. Svithun Skole](#) og bade i bassenget. Det første vi la merke til var at de andre barna hadde penere undertøy enn oss. Vårt undertøy var blått, likt dongeritøy, men det gjorde samme nytten. Ellers var det svømming i utebasseng, som [Strømvig](#) ved [Godalen](#). Vi spilte fotball under altanen på skolen, hoppet bukk og andre ting.

Disiplinen var streng, det var mange ting som jeg gjorde galt ifølge reglementet. Jeg lurte meg ut fra området og ned til Breivik, en boss plass, hvor vi samlet kobber og messing og bein. Dette solgte vi igjen til en skraphandler som het Anda som holdt til i enden av Breigata. Det var ikke alltid jeg var ærlig, av og til la jeg en sten med i mellom beina så det skulle veie mer. Senere i livet når vi traff hverandre, snakke vi alltid om dette og hadde en god latter. Vi hadde en håndkjerre som vi brukte til dette formålet, og i den tiden var det bare brosten, så alle kunne høre oss når vi kom kjørende gjennom [Ryfylkegata](#) i Stavanger.

Inne på Waisenhusets barnehjem gikk alt sin vante gang. Da jeg ble ti år gammel ble barna fordelt rundt omkring på forskjellige aktiviteter, så som skredderlære, jordbruk, skomakeri og snekkerlære. Det siste var mitt læreomfang. Det var

snekkerlærer Sandvoll som var mester. Far til sangeren Gunnar Sandvoll. Innimellom alt dette var vi med og vaske det store Betania i byen. Dette tilhørte den samme misjonen. Her tjente vi to kroner og det ble spart for oss så vi kunne kjøpe noe utenom det vanlige. Dette fortsatte frem til jeg ble konfirmert. Konfirmasjonen sto i [Johanneskirken](#) i 1934. Sogneprest Bjørk Amundsen og Pastor Kobro stod for dette. Vi sto oppstilt langs gangveien i kirken og her ble vi forespurt om en del innhold i bibelen, og dette måtte vi svare på. Etter seremonien gikk turen tilbake til Waisenhuset hvor salen i Lille Betania var dekket til middag. Her ble det holdt formaning på vår videre ferd gjennom livet. Vi fikk utlevert en bibel og en salmebok som jeg har den dag i dag i mitt hjem. Det ble også en del andre ting som lommebok og andre småting.

Historien er gjengitt med tillatelse fra Einar Andersens familie.

2017©Erling Jensen